

נספח 20:

ה'תולעים' בכרמי רחובות ושאר המושבות

א. מכתבם של שלמה גולדין ואהרן אייזנברג להנהלת מנוחה ונחלה
- כ"ח באייר תרנ"ו¹

רחבות כ"ח אייר תרנו

לכ' [בוד] חברי ועד ההנהגה למו"נ [למנוחה ונחלה] היקרים והנכבדים שיחי' [ו]
שלום וברכה!

נעים הי' [ה] לנו להודיע לידידינו ה' לעווין עפשטיין כי מצב הכרמים שנ[ה] זו
טוב למאוד, וכי יש תקוה ברצות הד', כי הכנסתם תגדל פי שניים, <עתה> <צ'ר לנו
עתה להודיעכם, כי לא כן קשב ד', תולעת <Sphinx <Celerio> (אשר כפי הנראה
עלי' [ה] כווננו מתקני התפילות בקשת "הושענא כרם מתולעת") עלה על א[ר]צינו,
ואכל חלק גדול מכרמנו. ביום ג' העבר נודע בהמושבה [מהיחידים] כי "תולעת" יש
האוכל העלים, וכאשר <ראה> ה' [אדון] א"ב [אייזנברג] אותי אמר כי אין עצה כי אם
ללקטו. בכרמי הפקידות לא מצאנו עוד דבר, והיחידים באשר לא הי' עוד בסכום רב
מנעו <---> מללקוט, כי הלקיטה גורם היזק בעת הפריחה, והירא לנפשו - וחרד
לדברי ה' [אדון] א"ב [אייזנברג] התחיל ללקוט. [כך] הי' [ה] לנו <הזקתם> עד יום
[ו']. ביום ו' והנה מהומה <בהמושבה, התולעת <---> הכרמים [...], <---> לאלפים
ולרבבות, ואוכלים הע[לים] והענבים, לא ישאירו דבר. ובכרמי הפקידות התחילו
להתראות ג"כ בסכ[ום] לא רב. תיכף נסע - ה' א"ב - למקוה ישראל להתייעץ עם נעגא,
מה לעשות, ולקאלאורסקי שלחנו שליח מיוחד כי [יבוא] <והי' [ה]> <---> כי
[צריך] ללקט. ביום השבת נתרבה עוד יותר. <---> <---> במוצש"ק שלחנו עוד הפעם
שליח ובקשנו אותו דוקא <---> <---> בהקדם בלי שום תירץ. ושלחנו מכתבנו לחברי
הועד למען יראו ה- <---> כי יב[וא]. וכן הי' [ה] ביום א' באו קאלאורסקי ונעגא וד"ר
יפה. ביאתם הנה הי' [ה] נחוץ למען יראו את מהלך הענין ויטכסו עצה מה לעשות
לימים יבואו. המה ראו את הכל, ומצאו כי לע"ע [לעת עתה] אין עצה אחרת כי אם
ללקט, והלקיטה יותר ממה שהיא נחוצה לשעתה מוכרחת היא לעתיד לבל יתְרבו
מהבצים שיטילו אח"כ למילאנים והכלו את יבול האדמה. מהראוי לחוש עתידות למו.
התולעת היא בכל המושבות - וגם בכפרי הערביים - וכפי הנראה מרבוי הגשמים,
ועמך ישראל, השפעת עליהם רוב טובה אינם יכולים לקבל. הד"ר יפה שלח תיכף
שליח מיוחד [מיוחד] לכל המושבות - ולפלא כי לא ידעו כלל מזה או עשו א"ע [את
עצמם] כאילו איננו יודעים - ופקודתו חזקה לבני מושבתינו היחידים וליתר המושבות

1. אצ"מ 2\1\A216, עמ' 98-99.

כי ילקטו. אנחנו התחלנו ללקט ביום א'. ובעמל רב השגנו 25 עובדים (לבד התדירים) והיום יום ב' יצאו אצלנו ללקט עד ערך 60 במספר. קשה מאוד להשיג עובדים עתה בעת הקצירה. וביותר שכל בני מושבתנו ילקטו וכל אחד ואחד חוטף. ואדם בהול על ממ[ונו], וכל אחד מרבה במחיר העבודה, ולא תועיל שום פקודה. בית הספר סגרנו תמול, על מסגר למען <---> והתנועה רבה בהמושבה, כפי הנראה בעוד שני ימים ישתנה הדבר לטוב כי כבר באו ב>עצם העבודה< ולא יתרבו עוד. נכוי ההיזק אצלנו עוד לא נוכל לקבוע ולשום, אחרי כי עוד לא נגמר הענין אבל משערים אנחנו כי יגיע עד 30%, כי [עוד] סבות עזרו על ידו להשחית ולבלע כי האויר נשתנה <---> העת האחרונה, והרוחות נתחזקו, וממש לא הי' [ה] לנו יום שלא תהי' [ה] קללתו מרובה משל חברו. <---> <---> <---> קשה לנו לכתוב עתה הרבה כי הננו טרודים ונבוכים, ואין אתנו יודע את אשר א>תו<, כי ההיזק בהמושבה רב הוא - כי היחידים עוד סבלו הרבה יותר מאתנו <---> <---> <--->, ואנחנו כאשר אבדנו ממנוחתינו מצ[ד] <---> <---> <---> כן אבדנו מצד עצמנו ג"כ כי גם אנחנו סבלנו הרבה, וד' [אלקים] ירחם על כלנו ויאמר למשחית הרף, ומעתה ישלח ברכה במעשי ידינו אז עוד לא אבדה תקותנו ואל יצצר לד' להושיע ברב או במעט. בעוד איזה ימים כאשר תחדל הדבר נמהר להודיע לכם את כל הענין. עתה נשים סוף לדברינו ושלום לכם <---> ידידכם אמת

שלמה גאלדין

אהרן אייזענבערג

ב. מכתבו של שלמה גולדין לרב נפתלי הרץ הלוי - בקשת היתר לשכירת פועלים גויים להסרת התולעים בשבת מכרמי רחובות - א' בסיון תרנ"ו²

ב"ה רחובות א' סיון תרנ"ו

לכ' [בוד] הרב הגאון הגדול מוהר"ר נפתלי הירץ הלוי נ"י

אחדש"ה [אחר דרישת שלומו הטוב] כערכו הרם באהבה וביראת הכבוד!

אֶכְבֵּד לְשֹׂאֵל בְּזֶה מִכָּ"ת [מכבוד תורתו], אם יש היתר ללקט "התולעים" - אשר כבר אכלו המחצה <הענבים> - בשבת ע"י ערביים? אחר שכפי המבואר בש"ע [בשולחן ערוך] באו"ח [אורח חיים] סימן שט"ז סעיף ז' "דהוא מלאכה שאינה צריכה לגופה" ובמקום היזקא לא גזרו. או לדעת הרמב"ם משום "שאיין במינו ניצד". אם כי יש מקום לאמר ולהבדיל בין היזק הגוף להיזק ממון.³ [אבל] הלא אין רצונו <להיטיב> ליהודים שלנו, כי <אם> <להערביים> עפ"י ה>אמור< באו"ח סימן של"ד סימן כ"ו.⁴ רק היהודי יעמוד [מנגד]

2. אצ"מ A216\2\1, עמ' 100.

3. ההיתר המוזכר בשולחן ערוך שם, הוא לצוד נחשים כדי שלא יזיקו.

4. "יכול לומר בפני עכו"ם כל המכבה אינו מפסיד אף אם אינו מזומן כאן יכול לקרותו שיבא אף על פי שודאי

למען יהי' [מורא] על פניהם ולא יבטלו, וביותר עתה שהאדמה כבר נמכרת להערבי.
קשה לי עתה להאריך ולחקור אחר פרטי הדברים כי הנני טרוד ונבוך וד' הטוב
ירחם על עמו ולא יוסף עוד ליסרו. וכבודו ברוב טובו ובאהבתו לציון יראה להודיעני
תשובה ברורה, הלכה למעשה, למען אדע את אשר לפני בזה.

ובזה הנני מכבדו כערכו הרם

שלמה גאלדין

ג. מכתבו של שלמה גולדין להנהלת מנוחה ונחלה - ה' בסיון תרנ"ז⁵

לכ' [בוד] חברי ועד ההנהגה היקרים והנכבדים שיחי' [ו]

שלום באהבה!

כל השבוע טרודים ועסוקים אנחנו בלקיטת התולעים, וב"ה כי לא נִתְרַבו. ואם כי
עוד לא ספו תמו מכל וכל, ועוד יהי' [ה] נצרך לנו עוד, איזה ימים גם אחר החג אבל
בכלל מתמעטים והולכים והדבר יצא מכלל סכנה ב"ה, ועד הפועל ביפו שלח את
התלמידים מבית הספר והת"ת לרחבות ואם כי לא עבדו אצלינו (מפני שלא הי' כדי
הדבר לפנינו להחזיקם <---> ולכלכל את הוצאתם, לא כן היחידים אשר כל או"א [אחד
ואחד] החזיק כחמשה בביתו והשאר כלכלם <ע"ח [על חשבוננו] כי אם אצל היחידים,
בכ"ז [בכל זאת] הי' [ה] הדבר לעוזר לא מעט גם לנו, כי הערביים בראותם כי בני
אחינו יחישו לעזרתנו הורידו ראשם, ומחיר העבודה ירד והי' באפשרי לכלכל הענין
בסדר ומשטר כיאות אצלנו עבדו מאה <ועשרים> בכל יום יותר לא נוכל לקבל מפני
העדר משגי' [חיים אשר נחוץ לכל 10/15 משגיח מיוחד. וכל היהודים העובדים אצלי
ה[מ]ה עתה [ת]ור משגיחים ויותר לא נשיג - ברל"צ ובגדרה רבה התנועה, ואנשים
<למאות> ילקטו והמצב שורר כמו אצלנו. באה הידיעה כי גם בִּזְכוּרוֹן ובחדרה אוה
התולעת למושב לו. כפי הנראה, הוא <---> - שלא בדרך טבעי - וִ- <---> האויר, בשנה
זו, והכל מוד' ההיזק יהי' כ[מו] שכתבנו לכם במכתבינו העבר בערך 30%. (בחמשה
<---> לא נוכל לצמצם <---> [ב] במושבתינו היחידים בכלל סבלו ג"כ בזה הערך (מהם
הי' [ו] אחדים שסבלו הרבה ממחצה ואחדים רק מעט) הוצ' [את] הלקיטה יעלה לנו
בערך 500 fr עד 600. והנה ידידינו היקרים אל תחשבו כי אנחנו בהיותנו חרדים
לשלומכם לא כתבנו לכם כי אם הַחֲצִי ובאמת עוד נורא המצב ביותר מכפי שתארנו
אנחנו. חלילה כל מה שכתבנו לכם הנה דברים אמתיים ונכונים כמו שהם, בלי ש[ו]ם
הקטנה, כי דברים כמו אלה <---> <---> <---> כמו שהם. בכך אל תדאגו ואל תפחדו
יותר מדאי. כזה וכזה תאכל... ועוד לא אבדה תקותינו כי יהי' לנו ברצות הד' הכנסה

יכבה כשיבא וכן כל כיוצא בזה בהיזק הבא פתאום כגון אם נתרועעה חבית של יין יכול לקרוא עכו"ם אף על
פי שודאי יתקננה כשיבא" (שולחן ערוך, אורח חיים, סימן שלד, כו).

5. אצ"מ 216\2\1, עמ' 101-102.

נכונה כפי הערך - בשנה ז[ו] ואתה ד' הי' [ה] עוזר לנו - !

[...] כאשר תם היין הלכן ברל"צ וה' שייד אמר כי <יביא> כזה מזכרון יעקב, ובידעי כי אז יהי' שאלה, בדבר הכשר היין, התחלתי להשתדל בזה, עם הפקידות כי גם תעשה שמה סדרים בזה, ועם הרבנים, וכבר הי' באפשרי לבוא הענין לידי [סדר] נכון באופן שהרה"ג ר' שמואל סאלאנט יתן ההכשר ע"ז, אבל למורת רוחי הודיעו לי ברל"צ כי אין שום יין בזכרון, וחדלתי מעסק בזה!

[...] כאות נפשכם ונפש ידידכם שלמה גאלדין